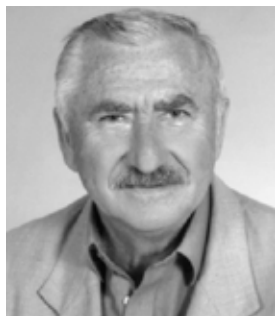

75 rokov Jozefa Konôpku

Pred piatimi rokmi, keď docent Ing. Jozef Konôpka, CSc. dovŕšil 70 rokov sme v Lesníckom časopise - Forestry Journal (rok 2010, číslo 1) komplexne zhodnotili jeho dovtedajšiu činnosť. Preto sa v tomto príspevku zameriame hlavne na zhodnotenie jeho činnosti za posledných päť rokov. Najprv veľmi stručne uvedieme základné fakty zo životopisu jubilanta.

Jozef Konôpka sa narodil 14. marca 1940 vo Víglašskej hute Kalinka, okres Zvolen. Absolvoval Lesnícku technickú školu v Banskej Štiavnici (1958), Lesnícku fakultu Vysoké školy lesníckej a drevárskej vo Zvolene (1963). Bol vedúcim lesnej správy vo Vojenských lesoch a majetkoch v Pliešovciach (1963 – 1968). Ďalej pôsobil ako výskumný, resp. vedecký pracovník vo Výskumnom ústave lesného hospodárstva vo Zvolene (1969 – 1991), kde bol aj vedúcim oddelenia ochrany lesov a námestníkom riaditeľa pre výskum. Koordinoval lesnícky výskum v rámci bývalej ČSR a SR. V rokoch 1992 – 1998 pôsobil ako generálny riaditeľ Sekcie lesníckej Ministerstva pôdohospodárstva SR. Pod jeho vedením sa vypracovali základné strategické a koncepcné materiály lesníctva na Slovensku. Nakoniec od roku 1999 znovu pôsobí ako vedúci vedecký pracovník v Národnom lesníckom centre - Lesníckom výskumnom ústave Zvolen. Okrem tejto jeho hlavnej činnosti bol hosťujúcim docentom na Lesníckej fakulte a docentom a hosťujúcim profesorom na Fakulte ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene.

Jozef Konôpka sa v posledných piatich rokoch podieľal na viacerých projektoch vedy a výskumu. Dosiahnuté výsledky zverejňoval zaužívanou formou v knihách a časopisoch. Sám ako aj v spolupráci s inými autormi uverejnil 14 monografií a knižných publikácií, 10 pôvodných prác, 18 referátov, 44 odborných prác, 33 populárno-vedeckých prác a 12 recenzií. Z uvedených publikácií sme vybrali 6 knižných publikácií, ktoré pokladáme za najvýznamnejšie. Sú to tieto:

- Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti,
- Krízový manažment v lesnom hospodárstve,
- Lesnícky výskumný ústav Zvolen. História a súčasnosť,
- Obnova lesa na Slovensku,
- Koncepcia rozvoja poľovníctva v Slovenskej republike,
- Obnova lesa. Progresívne technológie ochrany drevín juvenilných štádií.

Všetky uvedené publikácie sa spracovali kolektívne. Na ich zostavení sa podieľal celý rad pracovníkov z NLC - LVÚ Zvolen ako aj lesníckej praxe (hlavne ako recenzenti). V ďalšom ich stručne charakterizujeme.

Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti

Gestor projektu a vedúci autorského kolektívu: Milan Šikula. Publikáciu spracovalo viac ako sto autorov, proble-

matiku lesníctva Jozef Konôpka a Martin Moravčík. Vydal EÚ SAV vo vydavateľstve VEDA v roku 2010, 695 strán.

Publikácia sa spracovala v rámci projektu „Vízia a stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti“. Predstavuje cieľenú adaptáciu Slovenska na nové podmienky, ktorej ciele a prostriedky navodzujú v strednodobom časovom horizonte reálne žiaduce smerovanie jeho rozvoja. Zahrnulo sa sem 8 problémových okruhov, ktoré tvoria hlavné kapitoly publikácie. Lesníctvo sa začlenilo do siedmej kapitoly, ktorá obsahuje: poľnohospodárstvo, lesníctvo, vodné hospodárstvo, ochranu ovzdušia, odpady a odpadové hospodárstvo, dopravu, energetiku. Cieľom bolo spracovať celú sieť interakcií; spoločnosť – krajina. Takéto celostné ponímanie hovorí o širokom spektre vzájomných interakcií, kde sa spájajú jednotlivé čiastkové stratégie do jedného celku. Definuje sa tu strategický cieľ lesníctva, ktorým je: zabezpečenie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov založeného na primeranom využívaní ich ekonomických, ekologických a sociálnych funkcií pre rozvoj spoločnosti a najmä vidieckych oblastí. Ako priority sa tu vymedzili: zabezpečenie, prípadne zvýšenie konkurencieschopnosti lesného hospodárstva, zvýšenie účinnosti ochranných a obranných opatrení v lesných porastoch ohrozených škodlivými činiteľmi, podpora ekologického obhospodarovania lesov, zlepšovanie kvality života obyvateľstva lesníckymi službami, posilňovanie kooperácie, koordinácie a komunikácie.

Treba uviesť, že sa sem podarilo premietnuť závery zo všetkých v ostatnom čase spracovaných strategických a koncepcných materiálov lesníctva na Slovensku. Okrem iného sa tu konštatuje, že záujmom Slovenska je, aby lesy boli aj naďalej najvýznamnejšou zložkou prírodného prostredia a nenahraditeľným stabilizátorom krajiny. Ďalej, že doterajší spôsob zabezpečovania verejných záujmov v lesoch formou povinnej trpenej ujmy treba zmeniť. Prejsť na európsky systém rozšíreného využívania ich majetku lesníckymi službami (environmentálnej a sociálnej povahy) ako súčasť hospodárskej činnosti za úplatu. Týmto by sa podporovala ekonomická stabilita lesného hospodárstva. Služby by boli v jeho prospech a v jeho záujme. „Stratégia...“ je mimoriadne významné dielo, ktoré spracoval tím vedeckých pracovníkov a špičkových odborníkov takmer zo všetkých oblastí, ktoré sú rozhodujúce pre ďalší rozvoj slovenskej spoločnosti. Veľmi dobré je, že sa lesníctvo stalo (zrejme prvýkrát po spoločenských zmenách v roku 1989) súčasťou celkovej stratégie rozvoja slovenskej spoločnosti. Treba poznamenať, že to nebolo jednoduché. Bolo treba vynaložiť veľké úsilie, aby sa zabránilo presadeniu niektorých pochybných predstáv o poslaní lesov a lesníctva, najmä zo strany extrémnych ochrancov prírody a liberálneho ekonomizmu.

Krízový manažment v lesnom hospodárstve

Autori: Jozef Konôpka, Miroslav Kovalčík, Martin Moravčík. Vydalo NLC, Zvolen v roku 2010, 74 strán.

Spracovaním problematiky sa reagovalo na aktuálnu situáciu – finančnú a hospodársku krízu, ktorá postihla tak-

tiež lesné hospodárstvo na Slovensku. Obsahuje jej globálnu charakteristiku, a to jednak vo svete, najmä v USA ako aj v EÚ a na Slovensku. Ďalej situáciu v lesnom hospodárstve, taktiež vo svete a v EÚ. Konštatuje sa, že v lesnom hospodárstve ide jednak o chronickú ako aj akútnu krízu. Chronická kríza vyplýva zo skutočnosti, že spoločnosť od lesného hospodárstva požaduje plnenie verejnoprospešných služieb bez úhrady nákladov, resp. ujmy, ktorá pritom vzniká. Okrem toho je tu nepriaznivý vplyv niektorých pre lesné hospodárstvo škodlivých koncepcií, ako sa to už uviedlo, je to krajný environmentalizmus a liberálny ekonomizmus. Akútna kríza vyplynula, najmä z poklesu cien dreva, resp. zníženia dopytu po drevnej surovine, zvlášť niektorých sortimentov. Zosummarizovali sa poznatky a skúsenosti z riešenia krízovej situácie v lesnom hospodárstve jednak v Československu v 30. rokoch minulého storočia, ako aj v súčasnosti vo svete. Spracovali sa scenáre ďalšieho vývoja krízy. V nadväznosti na to sa navrhli nástroje na riešenie krízy v lesnom hospodárstve.

Nasledovali návrhy na riešenie najzávažnejších problémov lesného hospodárstva v zmysle vtedajšieho Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky. Tieto sa členili na programové úlohy, ako aj na smerovanie rozvoja lesníctva a spracovanie dreva v rámci už uvedenej Stratégie rozvoja slovenskej spoločnosti.

Nakoniec sa konštatuje, že ak chceme obstať v konkurenčnom prostredí, musia byť všetky realizované opatrenia vysoko efektívne: aby boli čo najnižšie náklady, pričom, aby kvalita výrobkov, či ich vlastnosti boli zrovnateľné, resp. lepšie ako je tomu v zahraničí. Veľmi dôležité bude zabezpečiť, aby sa využívaním, ochranou a reprodukciou obnoviteľných zdrojov riešili aj sociálne otázky obyvateľstva, najmä rozvoj vidieka. Pôjde tu najmä o správne stanovenie nástrojov z hľadiska realizácie využitia najnovších poznatkov vedy a výskumu.

Lesnícky výskumný ústav Zvolen. História a súčasnosť

Autori: Jozef Konôpka, Juraj Varínsky, Milan Zúbrik a kol. (21 spoluautorov). Vydalo NLC - LVÚ Zvolen v roku 2014, 215 strán, príloha. Bibliografia a edičná činnosť LVÚ Zvolen (DVD).

Publikácia podáva informácie o vzniku tejto výskumnej lesníckej inštitúcie a jej činnosti do prvej svetovej vojny, počas 1. Československej republiky a Slovenského štátu a v povojnovom období (po druhej svetovej vojne) do konca roku 1989. Podrobnejšie analyzuje vývoj činnosti ústavu počnúc rokom 1990. Toto obdobie sa rozčlenilo na dve časti: do konca roka 2005, čiže dovtedy, kým LVÚ Zvolen bol samostatnou príspevkovou organizáciou. Druhá časť začína rokom 2006, keď došlo k začleneniu LVÚ do NLC. Najprv sa podávajú všeobecné informácie o zmenách v organizačnej štruktúre ústavu, vývoji počtu pracovníkov a ich štruktúre, medzinárodnej spolupráci, edičnej a publikačnej činnosti, knižnično-informačných službách, výpočtovej technike, informatike a o hospodársko-správnej činnosti ústavu. V období od roku 1990 sa osobitná pozornosť venuje úlohám a činnosti jednotlivých odborov výskumu. Najdôležitejšími časťami je vedeckovýskumná činnosť a z toho vyplývajúce nové poznatky, jednak pre rozvoj jednotlivých vedných odborov ako aj prehľad poznatkov uplatnených v praxi. Nové poznatky či prínosy pre rozvoj vedy sa dokumentujú najmä publikačnou činnosťou,

a to jednak ako pôvodné vedecké práce uverejnené vo vedeckých časopisoch, najmä karentovaných a vo vedeckých monografiách. Prínosy pre prax sa bilancujú v rámci realizácie výsledkov výskumu a spolupráce so štátnou správou a lesnou prevádzkou. Významne k tomu prispievali odborné monografie, knihy a príručky, odborné príspevky a referáty.

Konštatuje sa, že doterajšia činnosť ústavu je veľmi široká a špecifická. Vyplýva to zo samotného charakteru lesov a lesného hospodárstva, čo determinuje osobitosť lesníckej vedy a výskumu. Nemožno preto lesníckej vedy a výskum nahradiť inými vednými odbormi, ktoré riešia parciálne problémy, či okruhy. Zachovať sa tu musí celostný (integrovateľný) prístup. Tak z histórie, ako aj z vývoja v ostatných rokoch sa odvodilo poučenie čo robiť ďalej, ako mobilizovať sily vo vede a výskume na naplnenie strategického cieľa lesníctva, ktorým je, ako sa už uviedlo „zabezpečenie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov založeného na primeranom využívaní ich ekonomických, ekologických a sociálnych funkcií pre rozvoj spoločnosti, a najmä vidieckych oblastí“.

Obnova lesa na Slovensku

Autori: Jozef Konôpka, Vladimír Šebeň, Bohdan Konôpka. Vydalo NLC, Zvolen ako lesnícke štúdie 62/2012, 106 strán.

V publikácii sa analyzuje vývoj obnovy lesa na Slovensku za ostatných 50 – 60 rokov. Posudzuje sa jej úspešnosť. Identifikujú sa hlavné problémy, ktoré determinujú jej úroveň, najmä v ostatnom období. Nakoniec sa navrhujú opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov, či riešenia, ktoré budú garantovať efektívnu reprodukciu lesov. Zistilo sa, že objem rubnej ťažby dreva v dôsledku ktorej vzniká potreba zabezpečenia obnovy lesných porastov sa v porovnaní s minulosťou takmer zdvojnásobil. Naproti tomu došlo v posledných dvoch desaťročiach k veľkému poklesu umelej obnovy lesa. Počas presunov vekových stupňov do starších dochádzalo k výraznému zníženiu podielu zastúpenia ihličnatých drevín, najmä jedle a z listnatých drevín duba. Opačne tomu bolo pri buku a ostatných listnatých drevinách (okrem duba). Vývoj drevinového zloženia na Slovensku v druhej polovici 20. storočia významne ovplyvnilo hromadné hynutie jedle, K zníženiu zastúpenia duba došlo najmä v dôsledku jeho hromadného hynutia v prvej polovici 80. rokov minulého storočia. Obdobná situácia, resp. ešte horšia bola a je pokiaľ ide o hynutie smreka. Toto od 80. rokov minulého storočia má stúpajúcu tendenciu. Problém akceleruje v ostatnom období, v dôsledku vetrovej kalamity z novembra 2004 a následného premnoženia podkôrneho hmyzu.

Ako chyba sa konštatuje, že sa po roku 1990 upustilo od hodnotenia kvality zabezpečených mladých lesných porastov, keď sa plnenie úloh posudzuje podľa realizovaných výkonov a nie dosiahnutých výsledkov. K závažným zisteniam sa došlo v rámci Národnej inventarizácie a monitoringu lesov SR 2005 – 2006, kde sa ukázalo, že v obnove dominovali listnáče s podielom viac ako 88 %. Objem ihličnatých drevín bol mimoriadne nízky (12 %). Konštatoval sa pokles starostlivosti o mladé lesné porasty. Ošetrovanie a ochrana mladých lesných porastov sa znížila takmer na polovicu roka 1990. V nadväznosti na uvedené výsledky sa vypracoval návrh opatrení. Tento sa týka zisťovania stavu lesov, vedenia lesnej hospodárskej evidencie a správnosti realizovaných výkonov. Treba zabezpečiť nápravu pri obhospodarovaní lesov, najmä v ich pestovaní a ochrane.

Koncepcia rozvoja poľovníctva v Slovenskej republike

Autori: Jozef Konôpka, Peter Kaštier, Jaroslav Slamečka. Vydalo NLC - LVÚ Zvolen ako Poľovnícke štúdie 12/2014, 87 strán.

V úvodnej časti publikácie sa uvádza analýza doposiaľ spracovaných koncepcií rozvoja poľovníctva na Slovensku. Vyhodnocuje sa ich plnenie. Vlastnej koncepcii predchádza hodnotenie prírodných podmienok, jednak v lesoch, ako aj na poľnohospodárskych pozemkoch. Tvorí to východisko pre spracovanie koncepcie. Vlastná koncepcia obsahuje dlhodobé zámery rozvoja poľovníctva v SR a opatrenia na zabezpečenie jej realizácie v rokoch 2013 – 2016. Dlhodobé zámery stanovujú biologicky a ekonomicky únosnú početnosť zveri, optimalizáciu jej druhovej štruktúry so zreteľom na ekologické podmienky a využitie kapacity prostredia, reguláciu početnosti a druhovej štruktúry zveri tak, aby neúnosným spôsobom neohrozovala objektívne záujmy ekologicky vykonávaného lesného hospodárstva a poľnohospodárstva. Ďalej dosiahnutie optimálnej sociálnej štruktúry a trofejovej hodnoty jednotlivých druhov zveri, zabezpečenie genofondu všetkých druhov zveri, vykonávanie opatrení na zachovanie a zlepšenie životného prostredia zveri, najmä jeho úživnosti, zabezpečenie vysokej úrovne chovu a ochrany zveri a starostlivosti o jej dobrý zdravotný stav vo voľnej prírode a vo zverniciach a bažantniciach, ostatné s poľovníctvom súvisiace aktivity, hospodárnosť a ekonomiku poľovníctva, podporné mechanizmy jeho rozvoja.

Opatrenia na zabezpečenie „Koncepcie rozvoja poľovníctva v rokoch 2013 – 2016“ obsahujú úpravu legislatívy, zdokonaľovanie riadenia poľovníctva, rozvojové úlohy, ostatné poľovnícke aktivity a podporu rozvoja poľovníctva a jeho aktivít. V textových prílohách sa uvádzajú návrhy na ekologizáciu rastlinnej výroby v poľnohospodárstve, postup orgánov štátnej správy poľovníctva pri stanovovaní normovaných kmeňových stavov zveri a preliminárov lovu zveri, manažment zveri podľa kategórií poľovných oblastí a poľovných lokalít. Návrh „Koncepcie rozvoja poľovníctva v Slovenskej republike“ schválilo MPRV SR, prešiel medirezortným pripomienkovým konaním a je predložený na schválenie vlády SR.

Obnova lesa. Progresívne technológie ochrany drevín juvenilných rastových štádií

Autori: Jozef Konôpka a kol. (J. Galko, P. Kaštier, B. Konôpka, R. Leontovych, V. Longauerová, M. Maľová, J. Pajtík, V. Šebeň). Vydalo NLC - LVÚ Zvolen v roku 2014, 182 s.

Publikácia obsahuje štyri ťažiskové okruhy. Prvé tri tvoria východisko pre finálnu časť, kde sa konkretizujú metódy a spôsoby ochrany a obrany lesných drevín v ich juvenilných štádiách podľa stupňa ohrozenia škodlivými činiteľmi. V rámci východiskových častí sa v zhuťnenej forme charakterizuje vývoj obnovy lesa na Slovensku. Konštatuje sa, že obnova lesa v minulosti patrila medzi najdôležitejšie úlohy lesného hospodárstva. Spočívala najmä v umelej obnove. V ostatných rokoch sa situácia podstatne zmenila. Okrem iného podstatne poklesol rozsah umelej obnovy ako aj rozsah ochranných a obranných opatrení proti škodlivým činiteľom. Preferuje sa prirodzená obnova. Charakterizujú sa vlastností hlavných druhov lesných drevín a ich vzťah ku škodlivým činiteľom. V nadväznosti na prírodné podmienky,

charakterizované ekologickou mriežkou sa stanovujú stupne ohrozenia drevín škodlivými činiteľmi v juvenilných štádiách.

Zistilo sa, že škodlivé činitele ohrozujú jednotlivé dreviny rozdielne. Tak napríklad smrek najviac ohrozujú hmyzí škodcovia, potom abiotické činitele, nasleduje poľovná zver, hubové choroby, nežiaduca vegetácia, a nakoniec človek. Naproti tomu, napríklad jedľa najviac ohrozuje zver, nasleduje človek, hubové choroby, abiotické činitele, hmyzí škodcovia a nakoniec nežiaduca vegetácia. Poradie jednotlivých škodlivých činiteľov na ohrozenie drevín (bez ohľadu na ich druh), je takéto: zver, ďalej abiotické činitele a nežiaduca vegetácia (rovnako), hubové choroby, hmyzí škodcovia, človek. Konkretizujú sa ochranné a obranné opatrenia podľa stupňa ohrozenia drevín škodlivými činiteľmi. Pritom sa vychádzalo zo zásady, že ochranné a obranné opatrenia sa majú realizovať len tam, a len vtedy, keď je to skutočne potrebné. Ďalej, že sa použijú také metódy a opatrenia, ktoré sú účinné, ale súčasne sú čo najmenej nákladné. Problematika sa spracovala podľa šiestich skupín (súborov) škodlivých činiteľov: abiotické, poľovná zver, nežiaduca vegetácia, hubové choroby, škodlivý hmyz, človek (antropogénne činitele). Nakoniec sa konštatuje, že podstatný obrat v obnove lesov môže nastať len vtedy, ak vyčlení dostatočný objemu finančných prostriedkov na túto činnosť a použijú sa vhodné nástroje štátnej lesníckej politiky.

Ďalej by sme sa dotkli aj ostatných aktivít jubilanta. Jozef Konôpka bol napríklad predsedom redakčnej rady a hlavný redaktor Lesníckeho časopisu - Forestry Journal do konca roka 2013, v súčasnosti je členom redakčnej rady tohto časopisu. Ďalej je vedeckým redaktorom poľovníckeho zborníka Folia venatoria a odborným konzultantom časopisu LES, Letokruhy. Predsedom Slovenskej akadémie pôdohospodárskych vied bol do konca roka 2012, členom predsedníctva Agentúry na podporu vedy a výskumu do konca roka 2013. Je podpredsedom Hodnotiacej komisie na hodnotenie spôsobilosti osôb na vykonávanie výskumu a vývoja v SR, reprezentatívny zástupca hodnotenia publikačnej činnosti vysokých škôl v odbore pôdohospodárstvo, člen Pracovnej skupiny Akreditačnej komisie pôdohospodárskych univerzít, člen Komisie študijného odboru ekológia, ochrana a biodiverzita Fakulty ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene. Je členom skúšobnej komisie na vykonávanie skúšok odborného lesného hospodára, člen Rady združenia certifikácie PEFC Slovensko. Taktiež je členom Atestačnej komisie NLC - LVÚ Zvolen pre vykonávanie periodických atestácií vedeckých pracovníkov, ako aj Vedeckej rady NLC - LVÚ Zvolen. V roku 2012 mu minister školstva, vedy, výskumu a športu SR udelil „Cenu za celoživotné zásluhy v oblasti vedy a techniky“.

Ako vyplynulo z predchádzajúceho textu J. Konôpka v posledných piatich rokoch, okrem získavania nových poznatkov v rámci riešených projektov vedy a výskumu veľmi dobre zúročil poznatky a skúsenosti z jeho predchádzajúcej činnosti v lesnej prevádzke, vo vede a výskume a v štátnej správe lesného hospodárstva. Možno povedať, že spracovaním analyzovaných publikácií, ale aj ďalších tu nehodnotených prác, odovzdal mladšej generácii veľmi cenné materiály, ktoré môžu využiť jednak v súčasnosti ako aj v budúcnosti. Okrem iného treba uviesť, že uvedené publikácie môžu

slúžiť nielen ako súhrn nových poznatkov, ale aj nato ako ich spracovať, aby boli použiteľné v praxi, a to či už v lesnej prevádzke alebo štátnej správe lesného hospodárstva. Osobitne treba taktiež vyzdvihnúť činnosť menovaného vo vzťahu k iným odvetviam a sektorom, kde sa snažil dosiahnuť, aby lesné hospodárstvo, jeho strategické ciele a aktivity neboli od nich izolované, ale aby sa stali ich súčasťou, resp. aby boli neoddeliteľným komponentom celkového rozvoja slovenskej spoločnosti.

Na záver by sme radi zapriali váženému jubilantovi pevné zdravie, veľa úspechov v práci ako aj v osobnom živote. Želáme mu ešte veľa tvorivej invencie, ako aj chuti deliť sa o svoje skúsenosti s kolegami v lesníckej vede i v praxi!

Martin Moravčík

*Národné lesnícke centrum - Lesnícky výskumný ústav Zvolen,
T. G. Masaryka 2175/22, SK – 960 92 Zvolen,
Slovenská republika, e-mail: moravcik@nlcsk.org*